

ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ ЛІЗИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Постановка завдання. Для підвищення ефективності виробництва в Україні виникає необхідність диверсифікації обсягів діяльності. Це можливо при оснащенні підприємств новим обладнанням, транспортом і технологічними лініями. Однак, більшість організацій неспроможні здійснити розширення своєї діяльності через нестачу коштів. Однією з причин такого стану є їх фінансова нестабільність. Сьогодні відсоткові ставки за кредитом значно перевищують рівень інфляції, через що більшість підприємств не справляються з виплатою великих відсотків, навіть якщо їх діяльність є прибутковою. У зв'язку з чим більш вигідним, для організацій, способом придбання необхідного майна є лізинг. Головною перевагою лізингу є його доступність: підприємство може отримати саме те обладнання, яке йому необхідне на умовах досить довгої відстрочки платежу. Тому виникає необхідність у підсиленому контролі за лізинговими операціями, як у лізингодавця, так і у лізингоодержувача. Одним із ефективних видів контролю є незалежний зовнішній аудит. Однак, здійснення контролю обумовлює необхідність застосування методик, що враховують особливості аудиту лізингових операцій. Через це більшість аудиторських фірм і аудиторів проводять перевірку лізингу загально прийнятими процедурами аудиту основних засобів, що не відображає специфіку лізингових операцій та знижує якість перевірки.

Стан вивчення проблеми. Загальні питання аудиту, а також методики перевірок організацій різних видів діяльності розглядалися в окремих роботах вчених: українських – Ф.Ф. Бутинця, М.Я. Дем'яненка, Г.Г. Кірейцева; і зарубіжних – П. Балтуса, Г. Бірмана, Р. Брейлі та ін. В працях, присвячених питанню планування і проведення загального аудиту, специфіка аудиту лізингових операцій розглядається недостатньо, не дивлячись на їх теоретичну та практичну значимість.

Завдання і методика дослідження. Метою вивчення даної теми стала самостійна розробка методики аудиторської перевірки операцій лізингу, яка може стати практичним керівництвом аудиторів при проведенні перевірок, як організації бухгалтерського обліку лізингодавця так і лізингоодержувача. Під час виконання дослідження використовувалися наступні методи: монографічний, абстрактно – логічний, діалектичний.

Результати досліджень. Аудит лізингових операцій проводиться у відповідності з вимогами та положеннями Законів України „Про аудиторську діяльність”, „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”, Кодексу професійної етики аудиторів України, Національних нормативів аудиту та Міжнародних стандартів аудиту МФБ. Під час проведення аудиту доходів та витрат майбутніх періодів необхідно керуватися Положенням (Стандартом) бухгалтерського обліку 16 „Витрати” та 15 „Доходи”, 14 „Оренда” а також 2 „Баланс” [3].

Основною метою аудиторської перевірки є вираження аудитором думки про достовірність бухгалтерської (фінансової) звітності економічного суб'єкта та відповідності порядку ведення бухгалтерського обліку відповідно до чинного законодавства України та міжнародних стандартів аудиту.

Аудиторський процес складається з таких стадій:

- початкова;
- дослідна;
- завершальна.

Початкова стадія включає визначення об'єкта аудиту й організаційно-методичну підготовку. При виборі об'єктів аудиторська фірма використовує складений план своєї діяльності.

До виїзду на перевірку бригада вивчає економічний стан об'єкта аудиту, знайомиться з планами виробничої і фінансово-господарської діяльності підприємства та їх виконанням, з річною і періодичною фінансовою звітністю, актом (висновком) попередньої аудиторської перевірки, аналізує фінансовий стан, вивчає акти (довідки) перевірок з боку банків, податкових та інших державних органів, після чого керівник бригади складає програму аудиту, яку затверджує директор аудиторської фірми. У програмі вказуються об'єкт аудиту, зміст перевірки, періоди суцільного та вибіркового контролю. Конкретизується аудит у плані-графіку, де відображено строки перевірки кожного розділу теми і виконавців робіт. Завершується початкова стадія процесу аудиту складанням робочого плану аудитора, де передбачено об'єкт контролю, обсяг роботи і час її виконання (початок і закінчення).

Дослідна стадія аудиту проходить безпосередньо на підприємстві. Для здійснення якісної та своєчасної аудиторської перевірки мають бути створені відповідні умови, надані засоби обчислювальної техніки тощо.

Завершальна стадія включає узагальнення і реалізацію результатів аудиту. На цій стадії аудиту слід згрупувати виявлені недоліки, скласти нагромаджувальні відомості порушень, аналітичні таблиці, розрахунки, графіки, узагальнити та відобразити результати перевірки в аудиторському висновку.

Відповідно до статті 9 Закону України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій є первинні документи. Основними джерелами аудиту орендованих основних засобів є:

1. Первинні документи (акт прийняття-здавання відремонтованих, реконструйованих та модернізованих об'єктів, ОЗ-2, інвентарна картка обліку основних засобів, ОЗ-6, картка обліку руху основних засобів);
2. Розрахунок амортизації основних засобів;
3. Договори оренди основних засобів;
4. Розрахункові документи (платіжні доручення, рахунки фактури, виписки банку, журнал та інші первинні документи);
5. Регістри синтетичного і аналітичного бухгалтерського фінансового обліку;
6. Дані квартальної та річної звітності;
7. Податкова, статистична й оперативна звітність [6].

Необхідною умовою успішного виконання аудиторських робіт є договір на проведення попередньої експертизи.

За результатами попередньої експертизи між аудиторською фірмою і клієнтом укладається угода. Згідно її одна сторона (виконавець) зобов'язується виконати відповідну роботу на завдання іншої сторони (замовника), а замовник зобов'язується прийняти та оплатити виконану роботу. Угода вважається укладеною з часу досягнення сторонами згоди з усіх суттєвих пунктів, і, від цього часу, виникають права і обов'язки сторін.

Аудит лізингових операцій аудитором проводиться в тих випадках, коли частка лізингових платежів є великою або перевірка передбачена договором [5]. Аудит починається з перевірки відповідності договору лізингу та договору купівлі-продажу лізингового майна вимогам чинного законодавства.

Договір лізингу укладається у письмовій формі і може включати в себе умови з надання додаткових послуг та проведення додаткових робіт. Предметом договору фінансової оренди можуть бути будь-які неспоживчі речі, які використовуються для підприємницької діяльності, крім земельних ділянок та інших природних ресурсів. У відповідності до Закону „Про лізинг” в договорі вказується загальна сума платежів за договором лізингу (лізингові платежі), їх способи і періодичність [4]. До них входить: відшкодування витрат лізингодавця (пов'язаних з набуттям і передачею предмета лізингу лізингодержувачу, з наданням інших, передбачених договором лізингу, послуг); дохід лізингодавця.

Зміст договору лізингу повинен відповідати вимогам ст. 7 Закону „Про лізинг”. В ньому повинні бути вказані дані, що дозволяють безумовно встановити майно, яке підлягає передачі лізингоодержувачу в якості предмета лізингу.

Слід мати на увазі, що Закон про лізинг містить ряд неточностей і певні суперечності. Не розшифрувавши значення понять, термінів „витрати лізингодавця, пов'язані з придбанням предмету лізингу” і „викупна ціна предмета лізингу”, він передбачає включення в загальну суму договору лізингу ще викупної ціни предмета лізингу, якщо договором передбачено перехід права власності на предмет лізингу до лізингоотримувача.

Таким чином, аудиторів необхідно встановити відповідність договору лізингу чинному законодавству; наявність в ньому предмету лізингу, обов'язкового додатку - договору купівлі-продажу лізингового майна; правильність визначення лізингових платежів; структуру укладеного договору, тобто наявність в договорі лізингу елементів інших договорів (купівлі-продажу, комісії і т.д.), а також наявність у лізингової компанії необхідної ліцензії [7].

Після перевірки договору лізингу і договору купівлі-продажу лізингового майна аудитор приступає до перевірки правильності і повноти заповнення первинних документів, правильності нарахування амортизації предмету лізингу (основного засобу). Стаття 18 Закону „Про лізинг” дозволяє застосовувати прискорену амортизацію предмету лізингу [4]. Амортизаційні відрахування проводить сторона договору лізингу, на балансі якої знаходиться предмет лізингу.

Законодавець не зробив виключення для оборотних (споживаних) активів, що входять до складу підприємства (майнового комплексу). Основна мета прискореної амортизації - оперативне відшкодування витрат лізингодавця.

Слід зазначити, що коефіцієнт прискорення амортизації предмету лізингу законом про лізинг не встановлено і, таким чином, не обмежено. Фактично у договорах лізингу використовується коефіцієнт прискорення у розмірі 3,0, тобто з урахуванням вимог податкового законодавства і нормативних документів бухгалтерського обліку. Застосування коефіцієнта в розмірі вище 3,0 значно ускладнило б процес бухгалтерського і податкового обліку витрат лізингових операцій, а також призвело б до судових спорів з податковими органами.

Якщо ж договір лізингу було складено з правом викупу, то застосування підвищеного коефіцієнта прискорення амортизації може призвести до того, що договір лізингу податковим органом і судом буде визнано договором купівлі-продажу з відстроченням платежу на 6 місяців [1, 2].

МСБО не вирішує застосування коефіцієнтів прискорення амортизації лізингового майна. В той же час вони дозволяють встановлювати реальні терміни корисного використання предметів лізингу.

Якщо об'єкт лізингу буде використаний лише протягом певної кількості років, а його корисність виявиться меншою в силу зменшення попиту на продукцію чи послуги які надаються за допомогою даного об'єкта, то і з бухгалтерської точки зору відбудеться зменшення терміну експлуатації об'єкта лізингу.

Доходи від реалізації об'єкта лізингу будуть відображені у складі операційних доходів, а витрати на демонтаж і реалізацію - у складі операційних витрат.

У продавця лізингового майна останнє могло обліковуватися у складі основних засобів, тому приймання – передача таких активів оформляється актом. Якщо лізингове майно обліковується у складі матеріалів, готової продукції і товарів, то у якості первинних документів можуть застосовуватися різні спеціалізовані та уніфіковані форми облікової документації. Загальні вимоги до їх складання повинні містити наступні обов'язкові реквізити:

- Найменування документа;
- Дату складання документа;

Найменування організації, від імені якої складено документ;
 Зміст господарської операції, її вимірники у натуральному і грошовому виразі;
 Найменування посад осіб, відповідальних за здійснення господарської операції і правильність її оформлення;

Особисті підписи відповідальних осіб.

Надалі аудитор перевіряє правильність ведення бухгалтерського та податкового обліку лізингових операцій і вірність складання фінансової та податкової звітності підприємства.

За результатами аудиторської перевірки складаються аудиторський висновок та інша документація, що передається замовнику.

Аудиторський висновок — це офіційний документ, який складається в установленому порядку за результатами проведення аудиту і містить судження-оцінку аудитора стосовно достовірності звітності, повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам бухгалтерського обліку фінансово-господарської діяльності. Аудиторський висновок розрахований на широке коло користувачів.[8].

Висновки та пропозиції. Програма аудиту лізингових операцій має ґрунтуватися на наступних основних процедурах:

Юридична експертиза договору лізингу з певним впливом їх положень на ведення обліку;

Перевірка повноти, оцінки вартості і документального оформлення прийнятих до обліку об'єктів лізингу;

Перевірка обліку лізингових платежів;

Перевірка сум амортизації, що нарахована за об'єктами лізингу;

Перевірка обґрунтованості включення лізингових платежів до складу витрат, що приймаються в цілях оподаткування прибутку;

Вивчення реєстрів податкового обліку.

Отже, своєчасно проведений аудит лізингових операцій з використанням вищезазначених процедур перешкодить появі розбіжностей з фіскальними органами; приведе в порядок бухгалтерські записи; забезпечить достовірність фінансової звітності.

Анотація

Досліджено методичні й організаційні проблеми проведення аудиту лізингових операцій в Україні; сформуовано пропозиції щодо вдосконалення методики аудиту лізингу, окремих процедур аудиту та структурних елементів аудиторської перевірки; розроблено основні пункти програми аудиту лізингових операцій з урахуванням їх специфіки, які ведуть до підвищення якості перевірки.

Ключові слова: лізинг, аудит, лізингові операції, договір, лізингові платежі, амортизація.

Аннотация

Исследованы методические и организационные проблемы проведения аудита лизинговых операций в Украине; сформулированы предложения относительно совершенствования методики аудита лизинга, отдельных процедур аудита и структурных элементов аудиторской проверки; разработаны основные пункты программы аудита лизинговых операций, с учетом их специфики, которые ведут к повышению качеству проверки.

Ключевые слова: лизинг, аудит, лизинговые операции, договор, лизинговые платежи, амортизация.

Summary

The methodical and organizational problems of realization of audit of leasing operations are investigational in Ukraine; formulated suggestion in relation to perfection of methods of leasing audit, separate procedures of audit and structural elements of public accountant verification; the basic points of the program of audit of leasing operations are worked out, taking into account their specific, which conduce to the increase to quality of verification.

Key words: leasing, audit, leasing operations, agreement, leasing payments, depreciation.

Список використаних джерел:

1. Білик М. Д. Організація і методика аудиту сільськогосподарських підприємств : [підручник] / М. Д. Білик – К.: КНЕУ, 2003. – 628 с.
2. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : [підручник] / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир: ПП “Рута”, 2002. – 687 с.
3. Давидов Г. М. Аудит : [навч. посіб.] / Г. М. Давидов – К.: „Знання”, 2001. – 320 с.
4. Закон України „Про лізинг” № 723/97 - ВР від 16.12.97 р.
5. Закон України „Про аудиторську діяльність” від 22 квітня 1993 р. // Голос України. – 1993. – № 434-16.
6. Кім С.Г. Бухгалтерський облік: первинні документи та порядок їх заповнення : [навч. посіб.] / С.Г. Кім, В.В. Сопко – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 440 с.
7. Кулаковська Л. П. Організація і методика аудиту : [навч. посіб.] / Л. П. Кулаковська, Ю. В. Піча. – К.: Каравела, 2004. – 568 с.
8. Малік М. Й. Організація бухгалтерського обліку : [навч. посіб.] / М. Й. Малік – Житомир: ЖІТІ, 2001. – 638 с.